

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

Г. В. ЄФІМОВА, О. В. ПАЩЕНКО

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
для самостійної роботи з дисципліни
"ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА"

Рекомендовано Методичною радою НУК

Миколаїв 2009

УДК 65.012.12

Єфімова Г. В., Пащенко О.В. Методичні вказівки для самостійної роботи з дисципліни "Фінансово-економічна діагностика". – Миколаїв: НУК, 2009. – 52 с.

*Кафедра економіки та організації виробництва
Кафедра фінансів*

Методичні вказівки містять основні питання, пов'язані з організацією самостійної роботи студентів з дисципліни "Фінансово-економічна діагностика" та опрацювання ними прийомів та методів діагностики. Призначені для створення у студентів системної уяви про оцінку результативності господарської діяльності підприємства та придбання ними навичок щодо виявлення й аналізу факторів ефективності діяльності підприємства, його кредитоспроможності, інвестиційної привабливості тощо.

Методичні вказівки призначені для студентів денної і заочної форми навчання спеціальності 8.050107 "Економіка підприємств", 7.050104 "Фінанси", можуть бути використані для студентів інших спеціальностей, викладачів вищих навчальних закладів, а також у системі перепідготовки та підвищення кваліфікації за економічним напрямком.

Рецензент канд. екон. наук, професор Гурченков О.П.

*Згідно з наказом ректора НУК № 08 від 09.01.2008
методичні вказівки публікуються в авторській редакції.
Відповідальність за редагування несе автор.*

ВСТУП

Курс "Фінансово-економічна діагностика" посідає значне місце у системі підготовки студентів спеціальностей 8.050107 "Економіка підприємств" та 7.050104 "Фінанси" і відіграє вирішальну роль в їхньому формуванні як фахівців або магістрів, здатних вирішувати практичні задачі в області економіки та фінансів підприємства, проводити якісний та глибокий аналіз діяльності підприємств різноманітних організаційних форм, напрямків спеціалізації і форм власності.

Методичні вказівки узагальнюють багаторічний досвід інженерно-економічного факультету НУК з розробки методичної допомоги в організації самостійної роботи студентів. Усі рекомендації викладено відповідно до чинних нормативних актів Міністерства освіти і науки України, що регламентують підготовку спеціалістів і магістрів. Методичні вказівки структурно виконані згідно навчальній програмі дисципліни "Фінансово-економічна діагностика". Вони містять основні визначення, які вивчаються в цьому курсі, методику розрахунку основних економічних показників, критерії економічної ефективності підприємницької діяльності, наведено типові ситуації та приклади їх розв'язання.

Головними завданнями методичних вказівок є:

- вчасне ознайомлення студентів, особливо тих, що навчаються заочно, з тематикою та логічною структурою курсу, характером вимог та порядком роботи над теоретичними та практичними завданнями на самостійне опрацювання;

– недопущення помилок і внесення планомірності в роботу студентів та викладача;

– підвищення якості навчання.

Розумна регламентація вимог і задач, визначених даними методичними вказівками, на думку авторів, повинна стимулювати опрацювання основних навичок проведення комплексної оцінки діяльності підприємства з урахуванням творчого підходу до формулювання висновків та рекомендацій в рамках чітко визначених загальнообов'язкових вимог до оформлення та порядку звітності за результатами самостійної роботи.

Вказівки щодо виконання практичних і самостійних робіт призначені, передусім, для студентів денного і заочного відділення та системи післядипломної підготовки, що навчаються з метою отримання диплому спеціаліста з економіки чи фінансів, або є пошукачами ступеня магістра з економіки.

I. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Теоретичні основи фінансово-економічної діагностики підприємства

Тема 1.1. Теоретично-методичні основи проведення діагностики

Тема 1.2. Комплексні цільові системи фінансово-економічної діагностики

Тема 1.3. Інформаційна база фінансово-економічної діагностики

Модуль 2. Експрес-діагностика фінансово-економічної діяльності підприємства

Тема 2.1. Оцінка динаміки та структури балансу підприємства

Тема 2.2. Аналіз джерел фінансового забезпечення поточної діяльності

Тема 2.3. Аналіз обсягів виробництва і реалізації продукції

Модуль 3. Поглиблена діагностика фінансово-економічної діяльності підприємства

Тема 3.1. Оцінка стану та ефективності використання виробничих фондів підприємства

Тема 3.2. Аналіз ефективності використання трудових ресурсів підприємства

Тема 3.3. Оцінка результативності діяльності підприємства

Тема 3.4. Поглиблена оцінка фінансового стану підприємства

Модуль 4. Окремі аспекти діагностики підприємства

Тема 4.1. Діагностика ризику банкрутства

Тема 4.2. Діагностика кредитоспроможності

Тема 4.3. Оцінка ринкової вартості підприємства

ІІ. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

Модуль 1. Теоретичні основи фінансово-економічної діагностики підприємства

1. Поняття, сутність і види фінансово-економічної діагностики діяльності суб'єктів господарювання.

2. Загальні принципи діагностики.

3. Інструментарій фінансово-економічної діагностики.

4. Основні типи моделей діагностики економіко-фінансового стану підприємства: описові, предикативні, нормативні.

5. Схема аналізу з використанням моделей Du Pont.

6. Методика рейтингової оцінки фінансового стану підприємства.

7. Схема діагностики економіко-фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації.

8. Методика виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства.

9. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій.

10. Основні фінансові звіти підприємства, що використовуються в економічній діагностиці.

11. Зміст статей балансу підприємства.

12. Показники звіту про фінансові результати і їхнє використання в економічній діагностиці.

Література: [1–12; 21, с. 8–11; 27, с. 5–9].

Модуль 2. Експрес-діагностика фінансово-економічної діяльності підприємства

1. Оцінка ефективності функціонування підприємства за наявністю, розміщенням і джерелами формування активів.
2. Оцінка оптимальності структури капіталу підприємства.
3. Визначення загальних пропорцій імобілізації капіталу підприємства в його майні.
4. Оцінка динаміки і структури необоротних активів підприємства.
5. Дослідження змін структури оборотних активів.
6. Оцінка співвідношення між статтями активу і пасиву балансу.
7. Оцінка рівня залежності підприємства від позикового капіталу.
8. Вивчення обсягу, асортименту і структури виробництва й реалізації продукції.
9. Основні внутрішньосистемні фактори, що визначають обсяги виробництва і реалізації продукції.
10. Діагностика рентабельності виробництва і реалізації продукції.
11. Оцінка динаміки показників експрес-діагностики як база прогнозування на наступні періоди діяльності.
12. Резерви підвищення ефективності економіко-фінансової діяльності підприємства.

Література: [23, с. 15–22; 25, с. 26–85].

Модуль 3. Поглиблена діагностика фінансово-економічної діяльності підприємства

1. Вивчення вартості, складу, структури і технічного стану основних фондів.
2. Діагностика економічних наслідків перегляду методу амортизації і терміну експлуатації основних фондів.
3. Оцінка обсягу, структури й ефективності використання оборотних коштів.
4. Оцінка динаміки, структури і термінів виникнення дебіторської заборгованості.
5. Оцінка забезпеченості підприємства трудовими ресурсами і раціональності їхнього використання.

6. Дослідження змін показників плинності кадрів і продуктивності праці.
 7. Вивчення формування і використання фонду оплати праці.
 8. Вивчення динаміки витрат підприємства.
 9. Показники собівартості продукції підприємства і їхня оцінка.
 10. Оцінка рівня організації виробництва.
 11. Аналіз формування прибутку підприємства.
 12. Система показників рентабельності і їхня оцінка.
 13. Оцінка напрямків використання прибутку.
 14. Оцінка резервів збільшення прибутку і підвищення рентабельності.
 15. Оцінка ліквідності балансу підприємства.
 16. Оцінка фінансової стійкості підприємства.
- Література: [23, с. 15–22; 25, с. 26–85].

Модуль 4. Окремі аспекти фінансово-економічної діагностики підприємства

1. Система критеріїв діагностики банкрутства підприємства.
 2. Методи оцінки банкрутства підприємства.
 3. Інтегральні моделі оцінки імовірності банкрутства підприємства.
 4. Методика оцінки санаційної спроможності підприємства.
 5. Технологія розрахунку й оцінки кредитоспроможності підприємства.
 6. Методика оцінки кредитоспроможності позичальника банками України.
 7. Основні поняття діагностики ринкової вартості майна.
 8. Порядок погодження та затвердження оцінки майна.
 9. Оцінка розміру статутного фонду відкритого акціонерного товариства (ВАТ), що створюється в процесі приватизації.
 10. Особливості оцінки цілісних майнових комплексів.
- Література: [4–6; 24, с. 215–222; 21, с. 118–138; 26, с. 640–651].

ІІІ. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ І МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ

Практичні завдання виконуються за індивідуальними варіантами. Варіант обирається за номером у списку групи відповідно до до-

датку А. Вихідними даними для проведення діагностики є фінансова звітність підприємств за останній звітний рік, що розміщена на сайті www.smida.gov.ua.

Завдання 1. Виконати факторний аналіз рентабельності власного капіталу за моделлю Du Pont.

Методичні вказівки

Аналітиками фірми «Дюпон» була розроблена факторна схема рентабельності власного капіталу. За її допомогою встановлюється взаємозв'язок між рівнем рентабельності власного капіталу і факторами: рівнем оподаткування прибутку, фінансовою структурою капіталу, оборотністю сукупних активів і рентабельністю продажів тощо.

Факторна модель має вигляд:

$$ROE = \frac{\Pi}{BK} \times 100\% = D_{\text{чп}} \times MK \times K_{\text{об}} \times ROS,$$

де Π – чистий прибуток, тис. грн; BK – власний капітал, тис. грн; $D_{\text{чп}}$ – частка чистого прибутку в загальній сумі прибутку від звичайної діяльності до оподаткування; MK – мультиплікатор капіталу (відношення сукупних активів до суми власного капіталу).

Факторний аналіз може бути виконаний способом абсолютних різниць.

Вплив зміни частки чистого прибутку розраховується за формулою:

$$\Delta ROE = \Delta D_{\text{чп}} \times MK_{\text{баз}} \times K_{\text{об.баз}} \times ROS_{\text{баз}}.$$

Вплив зміни мультиплікатора капіталу визначається за формулою:

$$\Delta ROE = D_{\text{чп.баз}} \times \Delta MK \times K_{\text{об.баз}} \times ROS_{\text{баз}}.$$

Вплив зміни оборотності активів розраховується за формулою:

$$\Delta ROE = D_{\text{чп.баз}} \times MK_{\text{зв}} \times \Delta K_{\text{об}} \times ROS_{\text{баз}}.$$

Вплив зміни рентабельності продажів визначається за формулою:

$$\Delta ROE = D_{\text{чп.баз}} \times MK_{\text{зв}} \times K_{\text{об.зв}} \times \Delta ROS.$$

Далі виконується балансова перевірка.

Приклад розв'язання задачі

Вихідні дані для виконання факторного аналізу, а також значення результуючого і факторних показників наведені у табл. 1.

Таблиця 1. Вихідні дані для факторного аналізу рентабельності власного капіталу та розрахунок результуючого і факторних показників

Показник	Базисний рік	Звітний рік
1. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн	45610	42286
2. Податок на прибуток, тис. грн	12507	12270
3. Рівень оподаткування прибутку, коефіцієнт (п. 2 / п. 1)	0,27	0,29
4. Чистий прибуток, тис. грн (п. 1 - п. 2)	33103	30016
5. Частка чистого прибутку в загальній сумі прибутку (п. 4 / п. 1)	0,73	0,71
6. Виторг від реалізації продукції, тис. грн	266892	242001
7. Сукупний капітал, тис. грн	490431	500113
8. Власний капітал, тис. грн	383067	381743
9. Рентабельність продажів до сплати податків, % (п. 1 / п. 6)	17,09	17,47
10. Коефіцієнт оборотності сукупних активів (п. 6 / п. 7)	0,54	0,48
11. Мультиплікатор капіталу (п. 7 / п. 8)	1,28	1,31
12. Рентабельність власного капіталу після сплати податків, % (п. 4 / п. 8)	8,64	7,86

Рівень рентабельності власного капіталу у порівнянні із базисним роком знизився на: $7,86 - 8,64 = 0,78\%$.

Визначимо вплив факторів:

Вплив зміни частки чистого прибутку:

$$(0,71 - 0,73) \times 1,28 \times 0,54 \times 17,09 = -0,24\%.$$

Вплив зміни мультиплікатора капіталу:

$$0,71 \times (1,31 - 1,28) \times 0,54 \times 17,09 = 0,2\%.$$

Вплив зміни коефіцієнта оборотності:

$$0,71 \times 1,31 \times (0,48 - 0,54) \times 17,09 = -0,95\%.$$

Вплив зміни рентабельності продажів:

$$0,71 \times 1,31 \times 0,48 \times (17,47 - 17,09) = 0,17\%.$$

Балансова перевірка: $-0,24 + 0,2 + (-0,95) + 0,17 = -0,82 \approx -0,78\%$.

Негативний вплив на динаміку рентабельності власного капіталу має уповільнення оборотності сукупних активів і зростання рівня оподаткування прибутку. Підвищення рентабельності продажів, котре, імовірно за все, було викликане підвищенням цін на продукцію підприємства, а також збільшення частки позикового капіталу трохи сповільнили темпи зниження рівня рентабельності власного капіталу.

Основною причиною погіршення рентабельності власного капіталу є уповільнення оборотності сукупних активів. Це може витікати з того, що продукція підприємства має високу цінову еластичність попиту. Незначне підвищення цін у таких умовах знизило рівень конкурентоспроможності продукції і призвело до зменшення фізичного обсягу реалізації, суми виторгу і прибутку. Крім зниження виторгу, на уповільнення швидкості обігу активів вплинуло збільшення валюти балансу, причиною якого може бути затоварення готовою продукцією.

Завдання 2. Виконати експрес-оцінку фінансового стану підприємства на підставі аналізу динаміки і структури балансу.

Методичні вказівки

Експрес-оцінка фінансового стану підприємства проводиться на підставі горизонтального (динамічного) і вертикального (структурного) аналізу балансу. В процесі аналізу балансу підприємства необхідно відобразити абсолютні зміни в майні підприємства і джерелах його формування, зробити висновки про поліпшення або погіршення структури активів і пасивів. Для проведення аналізу необхідно скласти порівняльний аналітичний баланс шляхом агрегування деяких однорідних за складом елементів балансових статей. Необхідно відзначити, що спосіб групування балансових статей в аналітичному балансі обирається індивідуально, у залежності від важливості конкретної статті для підприємства.

При аналізі активів підприємства необхідно звернути увагу на такі моменти:

- як змінилася вартість сукупних активів підприємства? При цьому зменшення вартості майна може свідчити про скорочення господарського обігу, що може викликати неплатоспроможність підприємства. Зростання майна підприємства може бути розцінене як позитивне явище, однак необхідно проаналізувати стан і ефективність використання окремих складових активів;

- яке співвідношення необоротних і оборотних активів? Перевищення питомої ваги оборотних активів говорить про досить мо-

більшу структуру активів, що сприяє прискоренню оборотності коштів підприємства;

– які зміни відбулися у вартості окремих складових не оборотних активів? Так, зростання основних засобів може свідчити про підвищення виробничого потенціалу; збільшення незавершеного будівництва може негативно позначитися на результатах фінансово-господарської діяльності підприємства (необхідно додатково проаналізувати доцільність і ефективність вкладень); збільшення довгострокових фінансових інвестицій вказує на відволікання коштів з основної виробничої діяльності, а зниження сприяє залученню фінансових ресурсів в основну діяльність підприємства і поліпшенню його фінансового стану;

– яка частка основних засобів у сукупних активах? Якщо частка основних засобів висока (перевищує 40%), підприємство має “важку” структуру активів, що свідчить про значні накладні витрати і високу чутливість прибутку до зміни виторгу;

– які зміни відбулися в структурі оборотних активів? Структура з високою часткою заборгованості і низьким рівнем грошових коштів може свідчити про проблеми, що пов’язані з оплатою продукції підприємства, а також про переважно не грошовий характер розрахунків, і навпаки, структура з відносно низькою часткою заборгованості і високим рівнем грошових коштів може свідчити про благополучний стан розрахунків підприємства зі споживачами;

– яка динаміка окремих статей оборотних активів? Якщо вартість запасів збільшилася, а тривалість їхнього обігу зросла, це є негативним чинником і може бути пов’язане із зайвим нагромадженням виробничих запасів, збільшенням тривалості виробничого циклу, погіршенням попиту на готову продукцію. Збільшення суми дебіторської заборгованості за умови уповільнення її оборотності є негативним явищем і може бути викликано проблемами, що пов’язані з оплатою продукції (робіт, послуг) підприємства або активним наданням споживчого кредиту покупцям, тобто відволіканням частини поточних активів й імобілізації частини оборотних коштів з виробничого процесу.

В ході аналізу джерел формування майна підприємства, тобто пасивів, потрібно визначити наступне:

– які кошти (власні чи позикові) є основним джерелом формування сукупних активів підприємства? Як змінюється частка влас-

ного капіталу за звітний період? При цьому збільшення частки власного капіталу розглядається як позитивне явище, що сприяє зміцненню фінансової стійкості підприємства;

– яким чином за звітний період змінилася структура власного капіталу, на які складові доводилася, найбільша питома вага?

– які зобов'язання переважають у структурі позикового капіталу? Як змінилися довгострокові зобов'язання за звітний період? Аналіз структури фінансових зобов'язань дозволяє оцінити ризик утрати фінансової стійкості підприємства. Перевага короткострокових джерел у структурі позикових коштів – негативний факт, що характеризує погіршення структури балансу і підвищення ризику втрати фінансової стійкості. Перевага довгострокових джерел у структурі позикових засобів є позитивним фактом, що характеризує формування більш стабільної структури пасивів і зменшення ризику втрати фінансової стійкості;

– як змінилася сума кредиторської заборгованості? Зростання суми кредиторської заборгованості при збільшенні терміну її погашення може свідчити про погіршення платоспроможності підприємства або про розширення комерційного кредиту з боку постачальників. Щоб зробити остаточний висновок, необхідно з'ясувати наявність не своєчасно сплаченої кредиторської заборгованості.

Приклад розв'язання задачі

Баланс підприємства, що аналізується, наведений у табл. 2.

Таблиця 2. Баланс підприємства, тис. грн

Показник	На початок року	На кінець року
Актив		
I. Необоротні активи		
Незавершене будівництво	348	370
Основні засоби	1300,8	1379,8
Довгострокові фінансові інвестиції	25	27
Усього за розділом I	1673,8	1776,8
II. Оборотні активи		
Запаси:		
виробничі запаси	152	206,6

Продовж. табл. 2

Показник	На початок року	На кінець року
незавершене виробництво	24	36
готова продукція	7	9
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	195	262
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	87	113
Грошові кошти та їх еквіваленти	84	108
Усього за розділом II	549	734,6
III. Витрати майбутніх періодів	–	
Баланс	2222,8	2511,4
Пасив		
I. Власний капітал		
Статутний капітал	1243	1243
Інший додатковий капітал	55	55
Нерозподілений прибуток	547,5	748,6
Усього за розділом I	1845,5	2046,6
II. Забезпечення майбутніх витрат і платежів	–	
III. Довгострокові зобов'язання	–	–
IV. Поточні зобов'язання		
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	280,1	350,8
Поточні зобов'язання за розрахунками:		
з отриманих авансів	6	12
з бюджетом	42	56
зі страхування	17,2	17
з оплати праці	32	29
Усього за розділом IV	377,3	464,8
V. Доходи майбутніх періодів	–	
Баланс	2222,8	2511,4

Аналіз активів і пасивів виконаний у табл. 3 і 4 відповідно.

Таблиця 3. Аналіз динаміки і структури активів підприємства, тис. грн

Показник	На початок року		На кінець року		Відхилення		
	сума	питома вага, %	сума	питома вага, %	абсолютне	темп зростання, %	структури, %
1. Необоротні активи	1673,8	75,3	1776,8	70,75	103	106,15	-4,55
у т.ч. основні засоби	1300,8	58,52	1379,8	54,94	79	106,07	-3,58
2. Оборотні активи	549	24,7	734,6	29,25	185,6	133,81	4,55
2.1. Запаси, у т.ч.	183	8,23	251,6	10,02	68,6	137,49	1,79
виробничі запаси	152	6,84	206,6	8,23	54,6	135,92	1,39
незавершене виробництво	24	1,08	36	1,43	12	150	0,35
готова продукція	7	0,31	9	0,36	2	128,57	0,05
2.2. Дебіторська заборгованість	282	12,69	375	14,93	93	132,98	2,24
у т.ч. за товари, роботи, послуги	195	8,77	262	10,43	67	134,36	1,66
2.3. Грошові активи	84	3,78	108	4,3	24	128,57	0,52
Баланс	2222,8	100	2511,4	100	288,6	112,98	

Таблиця 4. Аналіз джерел фінансових ресурсів підприємства, тис. грн

Показник	На початок року		На кінець року		Відхилення		
	сума	питома вага, %	сума	питома вага, %	абсолютне	темп зростання, %	структури, %
1. Власний капітал	1845,5	83,03	2046,6	81,49	201,1	110,9	-1,54
у т.ч.: статутний капітал	1243	55,92	1243	49,49		100	-6,43
інший додатковий капітал	55	2,47	55	2,19		100	-0,28
нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	547,5	24,63	748,6	29,81	201,1	136,73	5,18

Продовж. табл. 4

2. Забезпечення майбутніх витрат і платежів							
3. Довгострокові зобов'язання							
4. Поточні зобов'язання	377,3	16,97	464,8	18,51	87,5	123,19	1,54
4.1. Короткострокові кредити							
4.2. Кредиторська заборгованість	377,3	16,97	464,8	18,51	87,5	123,19	1,54
у т.ч. за товари, роботи, послуги	280,1	12,6	350,8	13,97	70,7	125,24	1,37
Баланс	2222,8	100	2511,4	100	288,6	112,98	

За звітний період спостерігається зростання вартості сукупних активів на 288,6 тис. грн. Зростання валюти балансу викликане збільшенням як необоротних, так і оборотних активів. Така динаміка основних статей активу балансу дозволяє зробити припущення про зростання обсягів виробництва та реалізації продукції підприємства.

У складі оборотних активів відзначається збільшення виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції і дебіторської заборгованості, що обумовлено зростанням обсягів виробництва і реалізації продукції. Крім того, збільшення обсягу виробничих запасів може бути викликане придбанням великої партії матеріалів зі знижкою. Підприємство, що аналізується, має типову для промисловості структуру активів, найбільшу питому вагу в якій займають основні засоби. Незначна частка незавершеного виробництва дозволяє зробити припущення про крупносерійний тип виробництва, що характеризується нетривалим виробничим циклом. Збільшення питомої ваги дебіторської заборгованості може бути викликане розширенням продажів у кредит. Слід зазначити досить високу питому вагу грошових коштів, що свідчить про високий рівень платоспроможності підприємства на дату балансу.

У складі пасивів потрібно відзначити позитивне явище збільшення власного капіталу (за рахунок нерозподіленого прибутку). Позиковий капітал представлений тільки поточними зобов'язаннями,

у складі яких переважає кредиторська заборгованість з товарних операцій, сума якої істотно виросла. Це можна пояснити зростанням обсягу закупівель у кредит і більш тривалим періодом кредитування, що надають постачальники сировини і матеріалів.

Темпи зростання позикових коштів перевищили темпи зростання власного капіталу, що призвело до скорочення його питомої ваги з 83 до 81%, однак це не матиме негативних наслідків для фінансової стійкості підприємства, тому що питома вага власного капіталу залишається високою і її сума зростає. Такі зміни у структури пасивів часто відбуваються в умовах розширення обсягу діяльності, коли темпи зростання активів перевищують темпи зростання власного капіталу, що призводить до виникнення потреби в додаткових зовнішніх джерелах фінансування.

Таким чином, на основі виконаної діагностики активів і пасивів можна зробити попередній висновок про стійкий фінансовий стан підприємства і розширення господарського обігу в звітному періоді.

Завдання 3. На основі даних балансу на кінець періоду скласти прогнозний баланс підприємства, розрахувати потребу в зовнішньому фінансуванні і розробити план залучення кредитних ресурсів (у разі необхідності).

Методичні вказівки

Для складання прогнозного балансу можна використовувати «метод відсотка від продажів». Його використання засноване на таких припущеннях:

- оборотні активи і поточні зобов'язання змінюються пропорційно зміні обсягу реалізації. Відповідно у плановому періоді поточні активи і поточні зобов'язання будуть складати незмінний відсоток від виторгу. З цього випливає, що темпи змінення виторгу, поточних активів і поточних зобов'язань однакові;

- відсоток збільшення вартості основних засобів визначається технологічними умовами (завантаження основних засобів, ступінь їх фізичного і морального зносу тощо);

- довгострокові зобов'язання і акціонерний капітал прогножуються на колишньому рівні. Нерозподілений прибуток планується з урахуванням норми розподілу чистого прибутку на дивіденди і чистої

рентабельності продажів: до нерозподіленого прибутку базового періоду додається прогнозний чистий прибуток (добуток прогнозного виторгу на чисту рентабельність продажів) і віднімається сума дивідендів (добуток чистого прибутку на норму розподілу прибутку на дивіденди).

Складання прогнозного балансу дозволяє з'ясувати дефіцит джерел коштів для фінансування необхідного обсягу активів, тобто необхідну суму зовнішнього фінансування. Розрахувати цю суму також можна за формулою:

$$\Phi_d = OA_{\phi} \times \Delta T_p^B + HA_{\phi} \times \Delta T_p^{HA} - ПЗ \times \Delta T_p^B - \\ - ROS_{\text{ч.}\phi} \times B_{\text{пр}} \times \left(1 - \frac{D_{\phi}}{ЧП_{\phi}} \right),$$

де Φ_d – потреба у додатковому зовнішньому фінансуванні; OA_{ϕ} – фактична (на кінець звітної року) вартість оборотних активів; ΔT_p^B – темп приросту виручки; HA_{ϕ} – фактична вартість необоротних активів; ΔT_p^{HA} – темп приросту необоротних активів; $ПЗ$ – фактична сума поточних зобов'язань; $ROS_{\text{ч.}\phi}$ – фактичний коефіцієнт чистої рентабельності продажів; $B_{\text{пр}}$ – прогнозна сума виручки; D_{ϕ} – фактична сума дивідендів; $ЧП_{\phi}$ – фактична сума чистого прибутку.

Як видно з формули, потреба у зовнішньому фінансуванні тим більша, чим більші теперішні активи, темп приросту виторгу і норма розподілу чистого прибутку на дивіденди.

При розробці плану залучення зовнішніх джерел фінансування потрібно керуватися «золотим фінансовим правилом» (для фінансування необоротних активів використовувати власний капітал) або «модифікованим золотим фінансовим правилом» (необоротні активи фінансувати з власного капіталу і довгострокових позикових коштів). Це дозволяє узгодити терміни залучення фінансових ресурсів з термінами їхнього вкладення в активи.

Приклад розв'язання задачі.

Агрегований баланс підприємства наведений у табл. 5.

Таблиця 5. Агрегований баланс на кінець звітного періоду

Показники	Сума, тис. грн
Актив	
Необоротні активи	120 000
Оборотні активи	80 000
Баланс	200 000
Пасив	
Статутний капітал	140 000
Нерозподілений прибуток	5 000
Довгострокові зобов'язання	5 000
Поточні зобов'язання	50 000
Баланс	200 000

Фактична виручка підприємства складає 300000 грн. Планується збільшення виручки на 20%. Для забезпечення запланованого обсягу реалізації необхідні додаткові інвестиції в основні засоби. Планується, що вартість основних засобів повинна зрости на 10%. Чиста рентабельність продаж складає 5%, норма розподілення чистого прибутку на дивіденди – 50%. Складемо прогнозний баланс із використанням методу відсотку від продаж (табл. 6).

Таблиця 6. Прогнозний баланс

Показники	Сума, тис. грн	
Актив	Звітний баланс	Прогнозний баланс
Необоротні активи	120000	$120000 \times 1,1 = 132000$
Оборотні активи	80000	$80000 \times 1,2 = 96000$
Баланс	200000	228000
Пасив		
Статутний капітал	140000	140000
Нерозподілений прибуток	5000	$5000 + 360000 \times 0,05 \times (1 - 0,5) = 14000$
Довгострокові зобов'язання	5000	5000
Поточні зобов'язання	50000	$50000 \times 1,2 = 60000$
Баланс	200000	219000

З прогнозного балансу бачимо, що вартість активів перевищує суму пасивів. Тобто існує потреба у додатковому зовнішньому фінансуванні, її розмір складатиме: $228000 - 219000 - 9000$ грн.

Визначимо необхідну суму зовнішнього фінансування методом формули:

$$\Phi_d = 80000 \times 0,2 + 120000 \times 0,1 - 50000 \times 0,2 - \\ - 360000 \times 0,05 \times (1 - 0,5) = 9000 \text{ грн.}$$

Таким чином, для забезпечення запланованого обсягу реалізації вимагаються додаткові капіталовкладення в сумі $132000 - 120000 = 12000$ грн. Також необхідний приріст оборотних активів у сумі 16000 грн.

Приріст поточних пасивів (10000 грн) і нерозподіленого прибутку (9000 грн) не в змозі покрити зростаючі довго- і короткострокові фінансові потреби на $12000 + 16000 = 28000$ грн. У результаті утворюється дефіцит джерел фінансування в сумі $28000 - 10000 - 9000 - 9000$ грн.

Складемо план покриття дефіциту джерел фінансування за рахунок залучення кредитних ресурсів. Відповідно до принципу конгруентності необхідно, щоб фінансування необоротних активів здійснювалося винятково з довгострокових джерел. Сума додаткових інвестицій в основні засоби складає 12000 тис. грн. За рахунок нерозподіленого прибутку очікується збільшення власного капіталу на 9000 тис. грн. Таким чином, щоб не допустити погіршення фінансової стійкості, підприємство повинне залучити довгострокові кредити в сумі не менш ніж 3000 грн. Відповідно сума короткострокових кредитів, що будуть використовуватися для формування оборотних активів, складатиме 6000 грн.

Завдання 4. За даними балансу виконати оцінку динаміки власних оборотних коштів і рівня забезпеченості підприємства ними, проаналізувати фінансову стійкість підприємства з погляду забезпеченості запасів нормальними джерелами фінансування, надати оцінку фінансової стійкості підприємства. Скласти прогнозний баланс і надати оцінку прогнозованої фінансової стійкості та визначити шляхи забезпечення фінансової складової економічної безпеки.

Методичні вказівки

Фінансова стійкість підприємства багато в чому залежить від джерел фінансування необоротних активів. Фінансовий стан вважа-

ється найбільш стійким, якщо всі необоротні активи і частина оборотних коштів фінансуються з власного капіталу (така політика фінансування називається консервативною). Тому для оцінки рівня фінансової стійкості необхідно визначити суму власних оборотних коштів.

Сума власних оборотних коштів (ВОК) розраховується як різниця між сумою власного капіталу і вартістю необоротних активів й показує частину власного капіталу, що спрямована на формування оборотних активів. Аналіз власних оборотних коштів передбачає визначення фактичної суми ВОК за періоди, що аналізуються, і виявлення факторів, що зробили вплив на їхню динаміку.

Забезпеченість підприємства власними оборотними коштами оцінюється за допомогою системи відносних показників.

Ступінь мобільності використання власного капіталу характеризує коефіцієнт маневреності власних коштів, що визначається за формулою:

$$K_m = \frac{ВОК}{ОА}.$$

Коефіцієнт маневреності показує частку власних коштів, що вкладені у оборотні активи (ОА). Принципово важливо, щоб усі необоротні активи фінансувалися винятково з власних джерел, і хоча б деяка частина власних коштів була спрямована на формування оборотних активів. Чітких рекомендацій щодо значення цього коефіцієнта немає, але вважається, що його рівень повинний бути не менш ніж 0,2, що дозволить забезпечити достатню гнучкість у використанні власного капіталу.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами дозволяє оцінити частку поточних активів, що сформовані із власних джерел коштів, і розраховується за формулою:

$$K_3 = \frac{ВОК}{ВК}.$$

Мінімально припустимим рівнем цього показника вважається 0,1, тобто не менш ніж 10% поточних активів повинно бути профінансовано із власного капіталу.

Коефіцієнт забезпеченості обігу власними оборотними коштами розраховується за формулою:

$$K_{3.0} = \frac{BOK}{B}.$$

Цей показник має наступний економічний зміст: зростання обсягу реалізації (В) призводить до збільшення поточних фінансових потреб підприємства (зростає потреба у товарно-матеріальних запасах, збільшується сума дебіторської заборгованості), які у значній мірі забезпечуються позиковими коштами (насамперед – кредиторською заборгованістю і короткостроковими кредитами). У результаті, якщо темпи зростання виторгу, а відповідно, і темпи зростання активів, істотно перевищують темпи зростання власного капіталу, відбувається зниження фінансової стійкості підприємства, тому що частка позикового капіталу збільшується. Вважається, що для підтримки достатнього рівня фінансової стійкості не менш ніж 10% від обсягу реалізації повинно бути забезпечено власними оборотними коштами. У той же час занадто високе значення цього коефіцієнта говорить про недостатнє залучення і використання позикових коштів.

Коефіцієнт забезпеченості обігу власними оборотними коштами дає найбільш достовірну оцінку забезпеченості підприємства власними оборотними коштами, тому що поєднує показники балансу і звіту про фінансові результати підприємства за звітний період.

До нормальних джерел формування запасів (ДФЗ) належать: власні оборотні кошти, банківські кредити і позики, кредиторська заборгованість за товарними операціями. У залежності від співвідношення вартості запасів, суми власних оборотних коштів і ДФЗ, відрізняють такі типи поточної фінансової стійкості підприємства:

– абсолютна фінансова стійкість:

$$З < BOK,$$

де З – вартість товарно-матеріальних запасів;

– нормальна фінансова стійкість:

$$BOK < З < ДФЗ,$$

Наведене співвідношення відповідає становищу, коли підприємство використовує для покриття запасів різні «нормальні» джерела коштів – власні і позикові;

– нестійкий фінансовий стан:

$$З > ДФЗ.$$

Таке співвідношення відповідає становищу, коли підприємство для фінансування частини своїх запасів змушене залучати додаткові джерела коштів, що не є «нормальними», тобто економічно обґрунтованими (до таких джерел фінансування можна віднести внутрішню кредиторську заборгованість та інші поточні зобов'язання);

– критичний фінансовий стан характеризується ситуацією, коли на додаток до попереднього співвідношення підприємство має кредити і позики, що не сплачені у визначений термін, а також прострочену кредиторську і дебіторську заборгованість. Попередня ситуація свідчить про можливість виникнення неплатоспроможності, а розглянута ситуація означає, що підприємство не може вчасно розрахуватися з кредиторами. Тобто порушення платіжної дисципліни вже має місце, а виходить, існує висока імовірність його банкрутства.

Рівень забезпеченості запасів «нормальними» джерелами фінансування також можна оцінити за допомогою таких відносних показників:

– коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами:

$$K_{з.з.вок} = \frac{ВОК}{З};$$

– коефіцієнт забезпеченості запасів «нормальними» джерелами фінансування:

$$K_{з.з.дфз} = \frac{ДФЗ}{З}.$$

Для комплексної оцінки фінансової стійкості підприємства необхідно проаналізувати структуру його капіталу. Оцінка структури капіталу може бути дана на підставі системи коефіцієнтів. Найбільш поширеними з них є коефіцієнт автономії та коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів.

Коефіцієнт автономії (коефіцієнт концентрації власного капіталу) характеризує частку коштів, що вкладені власниками підприємства у загальну вартість майна. Для фінансової стійкості підприємства необхідно, щоб усі позикові кошти були забезпечені власними. Таким чином, нормальне мінімальне значення цього показника оцінюється на рівні 0,5.

Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів також характеризує структуру фінансових ресурсів підприємства. Розраховується як відношення суми позикових коштів до суми власного капіталу. Максимально припустиме значення складає 1 (що припускає рівність позикових і власних коштів).

Для оцінки змін рівня фінансової стійкості в прогностному періоді необхідно скласти прогностний баланс за методом «відсотка від продажів». При прогнозуванні балансу та фінансової стійкості необхідно мати на увазі, що планова оборотність товарно-матеріальних запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості залишиться без змін. Тобто умови постачання сировини і матеріалів, тривалість виробничого циклу, структура продукції, кредитна політика у відношенні покупців продукції, умови розрахунків з постачальниками та інші чинники не зміняться.

Економічно безпечні темпи зростання обсягу діяльності можуть бути визначені, виходячи з граничного рівня коефіцієнта автономії (0,5), прогностних сум власного капіталу і сукупних активів. Для цього використовується співвідношення:

$$\frac{BK_{\phi} + ROS \cdot B_{\phi} \cdot T_{зв}^B \cdot K_P}{HA_{пл} + OA_{\phi} \cdot T_{зв}^B} = 0,5,$$

де $T_{зв}^B$ – темп зростання виручки від реалізації продукції (коефіцієнт);
 $HA_{пл}$ – запланована вартість необоротних активів, тис. грн.

Треба зазначити, що прогностна сума валюти балансу розраховується за даними активу, тому що в пасиві може бути виявлена потреба в додатковому зовнішньому фінансуванні. При цьому передбачається, що вона буде покрита за рахунок позикових коштів.

Пропозиції щодо відновлення фінансової стійкості напрацьовуються, виходячи з типу її порушення.

Якщо принцип конгруентності дотримується, але у пасивах підприємства переважають позикові кошти, перед ним виникає необхідність відновити нормальне співвідношення між власним та позиковим капіталом. Тобто можна запропонувати такі напрямки фінансової стабілізації:

- збільшення статутного капіталу;

– зменшення потреби у джерелах фінансування за рахунок прискорення оборотності активів за умов їх реструктуризації.

До заходів з реструктуризації можна віднести:

– реалізацію окремих об'єктів основних засобів, які безпосередньо не пов'язані з процесом виробництва та реалізації продукції (будівлі та споруди невикробничого призначення, корпоративні права інших підприємств та ін.);

– реорганізацію підприємства шляхом виділення непрофільних структурних підрозділів (допоміжні та обслуговуючі підрозділи, об'єкти соціальної сфери та ін.);

– передання частини бізнес-процесів на аутсорсинг;

– реструктуризацію оборотних активів, в тому числі товарно-матеріальних запасів і дебіторської заборгованості (оптимізація обсягу та термінів постачання виробничих запасів, скорочення тривалості виробничого циклу, рефінансування дебіторської заборгованості тощо).

Якщо підприємство має достатній рівень фінансової незалежності ($K_a > 0,5$), але спостерігається дефіцит власних оборотних коштів, то для виправлення ситуації необхідно збільшити власний капітал. Його збільшення досягається за умов зростання статутного фонду чи суми реінвестованого прибутку. Останній буде збільшуватися внаслідок зростання обсягу продажів, зменшення норми відрахування на дивіденди, підвищення рентабельності продажів.

Необхідні значення наведених вище факторів визначаються з такого співвідношення:

$$\Delta BK = ROS \cdot V_{\phi} \cdot T_3^B \cdot K_p = HA_{\text{пл}} - BK_{\phi} + BOK_{\text{пл}},$$

де ΔBK – потрібне збільшення суми власного капіталу; BOK – сума власних оборотних коштів для набуття достатньої фінансової стійкості.

Приклад розв'язання задачі.

Вихідні дані прикладу наведені у табл. 7.

Таблиця 7. Баланс підприємства, тис. грн

Показники	На початок року	На кінець року	Показники	На початок року	На кінець року
Актив			Пасив		
Необоротні активи	480	540	Власний капітал	600	628
у тому числі:			Довгострокові позикові кошти	12	28
Основні засоби	400	448	Поточні зобов'язання	148	264
Нематеріальні активи	24	40	у тому числі:		
Незавершене будівництво	20	12	Короткострокові кредити банку	24	52
Довгострокові фінансові вкладення	36	40	Кредиторська заборгованість за розрахунками:		
Оборотні активи	280	380	за товари, роботи, послуги	64	106
у тому числі:			з оплати праці	28	42
запаси	164	208	зі страхування	12	30
дебіторська заборгованість	80	120	з бюджетом	20	34
грошові активи	28	40			
інші оборотні активи	8	12			
Баланс	760	920	Баланс	760	920

Розрахунок суми власних оборотних коштів виконаний у табл. 8.

Таблиця 8. Розрахунок суми власних оборотних коштів, тис. грн

Показник	На початок року	На кінець року	Відхилення	
			тис. грн	темп зростання, %
Власний капітал	600	628	28	104,67
Нематеріальні активи	24	40	16	166,67
Незавершене будівництво	20	12	-8	60,00
Основні засоби	400	448	48	112,00
Довгострокові фінансові інвестиції	36	40	4	111,11
Разом необоротні активи	480	540	60	112,50
Власні оборотні кошти	$600 - 480 = 120$	$628 - 540 = 88$	-32	73,3

Як у базисному, так і в звітному періодах сума власного капіталу перевищує необоротні активи підприємства, що говорить про нормальний рівень його фінансової стійкості, тому що дотримується принцип відповідності термінів вкладення коштів з термінами їхнього залучення (усі необоротні активи і частина оборотних коштів профінансовані з власного капіталу). Сума власних оборотних коштів зменшилася на 32 тис. грн (приріст склав -26,7%). Це являє собою негативну тенденцію, що не сприяє зміцненню фінансової стійкості, тому що причиною скорочення ВОК є те, що збільшення власного капіталу (припустимо – за рахунок прибутку, що був отриманий) відбувається меншими темпами ніж зростання вартості основних засобів та інших необоротних активів, що були зроблені в звітному році.

Рівень коефіцієнтів маневреності і забезпеченості власними оборотними коштами складатиме: Коефіцієнт маневреності:

– на початок року

$$K_m = \frac{120}{600} = 0,2;$$

– на кінець року

$$K_m = \frac{88}{708} = 0,12.$$

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами:

– на початок року

$$K_z = \frac{120}{280} = 0,43;$$

– на кінець року

$$K_m = \frac{88}{380} = 0,23.$$

Рівень забезпеченості власними оборотними коштами і мобільності власного капіталу можна визнати достатньо високим. На кінець року 23% оборотних активів профінансовано за рахунок власних джерел коштів, що навіть дещо перевищує оптимальний рівень. Мобільність власного капіталу зменшилася: якщо на початок року в оборотні активи було вкладено 20% його суми, то наприкінці року цей показник зменшився до 12%. Причиною таких змін є зменшення суми власних оборотних коштів.

Розрахунок абсолютних показників забезпеченості запасів економічно обґрунтованими джерелами фінансування виконаний у табл. 9.

Протягом звітної періоду підприємство має нормальну фінансову стійкість, тому що його запаси цілком фінансуються з економічно обґрунтованих джерел. Рівень забезпеченості запасів власними оборотними коштами і ДФЗ підвищився, про що свідчить скорочення дефіциту власних оборотних коштів і збільшення надлишку ДФЗ.

Більш точна оцінка зміни рівня фінансової стійкості буде дана шляхом розрахунку коефіцієнтів забезпеченості запасів власними оборотними коштами і нормальними джерелами фінансування.

Таблиця 9. Аналіз забезпеченості запасів економічно обґрунтованими джерелами фінансування

Показник	На початок року	На кінець року	Відхилення	
			тис. грн	темп зростання, %
1. Власний капітал	600	628	28	118
2. Необоротні активи	480	540	60	113
3. Власні оборотні кошти (1-2)	120	88	-32	73
4. Довгострокові кредити і позики	12	28	16	233
5. Робочий капітал (3+4)	132	116	-16	86
6. Короткострокові кредити і позики	24	52	28	217
7. Кредиторська заборгованість за товарними операціями	64	106	42	166
8. Загальна сума нормальних джерел формування запасів (5+6+7)	220	274	54	125
9. Загальна величина запасів	164	208	44	127
10. Надлишок (+), дефіцит (-) власних оборотних коштів (3-9)	-44	-120	-76	273
11. Надлишок (+), дефіцит (-) нормальних джерел формування запасів (8-9)	56	66	10	118
12. Тип фінансової ситуації за ступенем стійкості	Нормальна	Нормальна		

Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами:

– на початок року

$$K_{з.з.вок} = \frac{120}{164} = 0,73;$$

– на кінець року

$$K_{з.з.вок} = \frac{88}{208} = 0,42.$$

Коефіцієнт забезпеченості запасів нормальними джерелами фінансування:

– на початок року

$$K_{з.з.дфз} = \frac{220}{164} = 1,34;$$

– на кінець року

$$K_{з.з.дфз} = \frac{274}{208} = 1,32.$$

Аналіз відносних показників свідчить про деяке погіршення рівня фінансової стійкості підприємства. Зменшилася забезпеченість запасів власними оборотними коштами: на початок року запаси на 73% були профінансовані з власного капіталу, на кінець року цей показник зменшився до 42%. Майже не змінилася забезпеченість запасів ДФЗ. Основною причиною погіршення фінансової стійкості є скорочення суми власного капіталу за рахунок перевищення темпів зростання вартості необоротних активів над темпами зростання власного капіталу. Виходячи зі збільшення основних статей балансу, можна зробити висновок про зростання обсягу діяльності у звітному періоді, що сприяло поліпшенню фінансових результатів, але недостатніми темпами.

Для оцінки структури капіталу використовуємо коефіцієнти автономії і співвідношення позикових та власних коштів.

Коефіцієнт автономії:

– на початок року

$$K_A = \frac{600}{760} = 0,79;$$

– на кінець року

$$K_A = \frac{628}{920} = 0,68.$$

Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів:

– на початок року

$$K_{П-В} = \frac{160}{600} = 0,27;$$

– на кінець року

$$K_{П-В} = \frac{292}{628} = 0,46.$$

Рівень фінансової стійкості підприємства з позиції структури капіталу можна охарактеризувати як досить високий, тому що найбільшу питому вагу в структурі пасивів має власний капітал (79% і 68% при мінімально припустимому рівні 50%). Незважаючи на те, що відбувається зростання суми власного капіталу і зменшення його питомої ваги, підприємство залишається фінансово стійким. Поясненням такої ситуації може бути приріст обсягу виробництва і реалізації продукції в звітному році. У результаті відбувається наступне:

- збільшується обсяг закупівлі основних матеріалів, а відповідно зростає сума кредиторської заборгованості за товарними операціями;

- відбувається зростання суми нарахованої відрядної заробітної платні, що призводить до зростання заборгованості за розрахунками з оплати праці і зі страхування;

- збільшується заборгованість за розрахунками з бюджетом, тому що сума зобов'язань за деякими видами податків (насамперед це стосується ПДВ і податку на прибуток) залежить від обсягу діяльності.

Таким чином, незважаючи на те, що підприємство у звітному періоді залишається фінансово стійким, можна сказати, що рівень фінансової стійкості погіршився.

Для прогнозування врахуємо такі додаткові умови: Сума виторгу від реалізації продукції складає 715 тис. грн.

За результатами маркетингових досліджень, підприємство має можливість збільшити обсяг реалізованої продукції. Для реалізації зазначеного планується збільшення виробничої потужності за рахунок збільшення вартості основних фондів на 40%. Як наслідок, очікується досягнення рівня чистої рентабельності продажів до 4%, а коефіцієнт реінвестування прибутку має скласти 0,5.

Визначимо економічно безпечні темпи зростання обсягу реалізації з рівняння:

$$\frac{BK_{\phi} + ROS \cdot B_{\phi} \cdot T_{3B}^B \cdot K_P}{HA_{пл} + OA_{\phi} \cdot T_{3B}^B} = \frac{628 + 0,04 \cdot 715 \cdot T_{3B}^B \cdot 0,5}{(448 \cdot 1,4 + 92) + 380 \cdot T_{3B}^B} = 0,5.$$

$$T_{3B}^B = 1,53$$

В розрахунку необоротні активи планові визначаються з урахуванням приросту вартості основних засобів на 40%. З розрахунку отримуємо, що економічно безпечні темпи зростання обсягу реалізації складають 1,53, тобто більш ніж в півтора рази. За умов перевищення цього рівню підприємство втрачає фінансову незалежність.

Складемо прогнозний баланс за умов зростання обсягу реалізації вдвічі, що відповідає реалістичному маркетинговому прогнозу. Відстежимо можливі зміни фінансової стійкості.

Прогнозний баланс наведений у табл. 10.

Таблиця 10. Прогнозний баланс у порівнянні з балансом на кінець звіт-ного року

Показник	Кінець звіт-ного року		Кінець пла-нового року		Відхилення		
	сума	питома вага, %	сума	питома вага, %	в абсолют-них вели-чинах	тем-п зростан-ня, %	струк-тури, %
Актив							
Необоротні активи	540	58,7	719	48,6	179	133	-10,1
Оборотні активи	380	41,3	760	51,4	380	200	10,1
Баланс	920	100	1479	100	559	161	0,0
Пасив							
Власний капітал	628	68,3	653	44,2	25	104	-24,1
Довгострокові зобо-в'язання	28	3,0	28	1,9	0	100	-1,2
Поточні зобов'язання	264	28,7	528	35,7	264	200	7,0
Потреба у додатко-вому зовнішньому фінансуванні	-	-	270	18,3	-	-	-
Баланс	920	100	1479	100	559	161	0,0

Прогнозний рівень показників фінансової стійкості складатиме:
– власні оборотні кошти

$$\text{ВОК} = 653 - 719 = -66 \text{ (тис. грн);}$$

– робочий капітал

$$\text{РК} = 653 + 28 - 719 = -38 \text{ (тис. грн);}$$

– коефіцієнт автономії

$$K_A = 653 / 1479 = 0,44.$$

Як бачимо, зростання обсягу реалізації призведе до дестабілізації фінансового стану підприємства. Щоб уникнути цього, необхідно внести певні корективи до бізнес-процесів (постачання, виробництво, збут). У плановому періоді очікується дефіцит власних оборотних коштів та робочого капіталу. Це означає, що запланованого приросту власного капіталу та наявної суми довгострокових зобов'язань буде недостатньо для фінансування основних засобів та інших необоротних активів.

Визначимо потребу у додатковому фінансуванні в розрізі джерел фінансування:

- потреба в довгострокових кредитах складає 154 тис. грн;
- потреба в короткострокових кредитах – 116 тис. грн.

Тобто, якщо підприємство не зможе залучити довгострокові кредити у сумі не менш як 154 тис. грн, то воно буде змушене звернутися до збільшення поточних зобов'язань. Це не відповідає принципу конгруентності, а його порушення призведе до втрати як фінансової стійкості, так і ліквідності.

У структурі пасивів сума позикових коштів перевищить власний капітал. Це також є ознакою фінансової нестабільності.

З'ясуємо можливі шляхи відновленні фінансової стійкості. Фінансова стабілізація повинна відбуватися за двома напрямками. Перш за все необхідно відновити нормальне співвідношення між необоротними активами та довгостроковими джерелами фінансування. Тобто потрібно ліквідувати дефіцит власних оборотних коштів чи, принаймні, робочого капіталу. Далі необхідно відновити нормальний рівень фінансової автономії.

Ліквідація дефіциту ВОК та робочого капіталу можлива за рахунок додаткової емісії акцій або залучення довгострокових кредитів.

Зауважимо, що додаткова емісія акцій далеко не завжди можлива і не завжди може бути успішно здійснена. Що стосується залучення довгострокового кредиту, то маємо врахувати невисокий рівень фінансової стійкості підприємства. А це може ускладнити одержання кредиту.

Найбільш реальним напрямком забезпечення фінансової стійкості для підприємства, що аналізується, є збільшення приросту власного капіталу за рахунок реінвестованого прибутку. Дефіцит власних оборотних коштів можна ліквідувати збільшенням власного капіталу на 91 тис. грн. Дефіцит робочого капіталу можна ліквідувати збільшенням власного капіталу на 63 тис. грн.

Можливі комбінації факторів, які дозволяють досягти граничного рівня фінансової стійкості, наведені у табл. 11.

Таблиця 11. Оцінка напрямків відновлення фінансової стійкості

Показник	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3	Варіант 4	Варіант 5
1) ліквідація дефіциту власних оборотних коштів					
$\Delta BK = ROS \cdot V_{\phi} \cdot T_{зв}^B \cdot K_p = 91 \text{ тис. грн}$					
Темп зростання обсягу реалізації, коефіцієнт	6,36	2	2	2	2,2
Чиста рентабельність продажів, коефіцієнт	0,04	0,13	0,04	0,063	0,058
Коефіцієнт реінвестування прибутку	0,5	0,5	1,59	1	1
2) ліквідація дефіциту робочого капіталу					
$\Delta BK = ROS \cdot V_{\phi} \cdot T_{зв}^B \cdot K_p = 63 \text{ тис. грн}$					
Темп зростання обсягу реалізації, коефіцієнт	4,41	2	2	2	2,2
Чиста рентабельність продажів, коефіцієнт	0,04	0,09	0,04	0,044	0,04
Коефіцієнт реінвестування прибутку	0,5	0,5	1,10	1	1

Для досягнення мінімального рівня фінансової стійкості теоретично можливо:

– варіант 1 – збільшити обсяг реалізації у 6,36 рази чи, принаймні, у 4,41 разів. Таке збільшення нереальне з низки причин. По-

перше, місткість ринку і виробнича потужність підприємства обмежені. По-друге, таке збільшення реалізації ще більше буде поглиблювати диспропорції між власним і позиковим капіталом;

– варіант 2 – за темпами зростання продажів згідно з реалістичним прогнозом (200%) та за умови збереження рівня реінвестування прибутку необхідно підвищити чисту рентабельність продажів до 13% або до 9%;

– варіант 3 – за рахунок підвищення коефіцієнта реінвестування прибутку за умови збереження рівня рентабельності продажів досягти фінансової стійкості неможливо. Розрахункове значення цього показника складає 1,59, чого не може бути, виходячи з його економічної сутності.

Найбільш перспективними та реально досяжними є такі шляхи:

варіант 4 – збільшити рівень рентабельності продажів до 6,3% за умови відмови від виплати дивідендів у короткостроковому періоді (коефіцієнт реінвестування 1);

варіант 5 – вдатися до заходів із стимулювання збуту з метою підвищення обсягу продажів у 2,2 рази (оптимістичний прогноз). Необхідний рівень рентабельності продажів за умови повного реінвестування прибутку складатиме 5,8%.

Припустимо, що обрано варіант № 5. Збільшення обсягу продажів за умови підвищення рентабельності та реінвестування прибутку обов'язково обумовить більш високі економічно безпечні темпи зростання. Якщо вони більше за 220%, то завдання відновлення фінансової стійкості буде виконано. Нормальна структура пасивів також буде забезпечена. Інакше необхідно зменшувати потребу у позикових джерелах фінансування за рахунок прискорення оборотності активів.

За умов варіанту № 5 економічно безпечні темпи зростання дорівнюють 167%. Це нижче за доцільні (220%). Таким чином, відновити нормальний рівень фінансової автономії лише за рахунок збільшення власного капіталу неможливо. Це підтверджує прогноз балансу (табл. 12) і розрахунок коефіцієнту автономії за варіантом 5 ($K_A = 0,462$).

Таким чином, необхідно забезпечити прискорення оборотності оборотних активів. Припустимо, що прогнозна вартість необоротних активів залишиться без змін (варіант реалізації окремих об'єктів основних засобів та інших необоротних активів не розглядається). Треба визначити необхідну суму оборотних активів та потрібні показники оборотності.

Для досягнення мінімально прийнятного рівня фінансової автономії ($K_A = 0,5$) необхідно, щоб вартість оборотних активів складала 719 тис. грн. Тоді показники оборотності оборотних активів дорівнюватимуть:

$$\text{– коефіцієнт оборотності } K_{об} = \frac{715 \cdot 2,2}{719} = 2,19;$$

$$\text{– тривалість одного обороту } T_{об} = \frac{365}{2,19} = 167 \text{ (днів).}$$

У звітному періоду тривалість одного обороту складала 194 дні. Таким чином, за умов прискорення оборотності оборотних коштів на 27 днів підприємство зможе ліквідувати потребу у додатковому зовнішньому фінансуванні та забезпечити нормальне співвідношення власних і позикових коштів. Баланс підприємства за таких умов наведений в табл. 12 (баланс скоригований 1).

Таблиця 12. Прогнозний баланс підприємства за різними варіантами заходів з фінансової стабілізації

Показник	За варіантом № 5		баланс скоригований 1		баланс скоригований 1	
	Сума	Питома вага, %	Сума	Питома вага, %	Сума	Питома вага, %
Актив						
Необоротні активи	719	46,2	719	50,0	719	68,3
Оборотні активи	836	53,8	719	50,0	334	31,7
Баланс	1555	100	1438	100	1053	100
Пасив						
Власний капітал	694	44,6	719	50,0	719	68,3
Довгострокові зобов'язання	28	1,8	28	1,9	28	2,7
Поточні зобов'язання	833	53,6	691	48,1	306	29,1
Баланс	1555	100	1438	100	1053	100

Треба сказати, що рівень ділової активності підприємства дуже низький, що в значній мірі і обумовило порушення фінансової стабільності. Прискорення оборотності активів і, перш за все, товарно-матеріальних запасів і дебіторської заборгованості, можна розглядати як суттєвий резерв підвищення фінансової стійкості.

Припустимо, що підприємство планує коефіцієнт автономії на рівні звітного періоду (0,683). Визначити достатні характеристики оборотності оборотних коштів можна у такий спосіб:

– виходячи з планової суми власного капіталу та цільового значення коефіцієнта автономії необхідний обсяг сукупних активів складатиме:

$$A_{\text{пр}} = \frac{BK}{K_A} = \frac{719}{0,683} = 1053;$$

– оборотні активи складатимуть:

$$OA = A_{\text{пр}} - HA = 1053 - 719 = 334;$$

– розрахункові показники оборотності дорівнюватимуть:

$$K_{\text{об}} = \frac{715}{334} = 2,14;$$
$$T_{\text{об}} = \frac{365}{2,14} = 170,5.$$

Прогнозний баланс за розглянутих умов наведений у табл. 12 (баланс скоригований 2). При складанні прогнозного балансу враховано збільшення довгострокових і поточних зобов'язань за рахунок потреби у додатковому зовнішньому фінансуванні (для кожного варіанту індивідуально).

Таким чином, внаслідок запровадження комплексу заходів з підвищення прибутковості та реструктуризації активів і пасивів підприємство зможе підвищити рівень фінансової стійкості – однієї з провідних характеристик економічної безпеки.

Завдання 5. Провести поглиблену діагностику фінансових результатів та рентабельності підприємства.

Методичні вказівки.

Рентабельність характеризує відносну прибутковість діяльності підприємства. В процесі аналізу фінансово-економічного стану підприємства використовується така система показників рентабельності.

1. Рентабельність активів (економічна рентабельність) характеризує рівень прибутку, що генерують усі активи підприємства. Даний показник розраховується за формулою:

$$ROA = \frac{BP(ЧП)}{A} \cdot 100\%.$$

2. Рентабельність власного капіталу (фінансова рентабельність) характеризує рівень прибутковості власного капіталу, що вкладений у підприємство.

$$ROE = \frac{ЧП}{ВК} \cdot 100\%.$$

3. Рентабельність продажів (комерційна рентабельність) показує, наскільки ефективно і прибутково підприємство здійснює свою операційну (виробничо-комерційну) діяльність, і розраховується як відношення суми прибутку до витрат від реалізації продукції. У залежності від показника прибутку, що використовується у розрахунках, відрізняють валову, операційну і чисту рентабельність продажів.

Валова рентабельність продажів показує ефективність виробничої діяльності і цінової політики підприємства.

Показник операційної рентабельності характеризує спроможність підприємства генерувати прибуток від діяльності до вирахування витрат, що не мають відношення до операційної ефективності.

Чиста рентабельність продажів характеризує ефективність усіх видів діяльності підприємства: операційної, інвестиційної і фінансової. Цей показник відбиває повний вплив структури капіталу і фінансування підприємства на його рентабельність.

Для поглибленої діагностики фінансових результатів необхідно визначити:

- силу впливу операційного важеля і запас фінансової міцності підприємства;
- відсоток зміни прибутку при 15-процентній зміні виручки від реалізації;
- відсоток зниження виручки, за яким підприємство цілком позбавляється прибутку і знову встає на поріг рентабельності;
- рівень ефекту фінансового важеля і силу впливу фінансового важеля. Дати оцінку фінансового ризику;

– сполучений ефект фінансового й операційного важелів. Дати оцінку сукупного ризику.

Дія операційного (виробничого, господарського) важеля виявляється в тому, що будь-яка зміна виручки від реалізації завжди породжує більш сильну зміну прибутку. Сила впливу операційного важеля характеризує ступінь чутливості прибутку до зміни виручки і рівень підприємницького ризику, що пов'язаний із підприємством: чим більше сила впливу операційного важеля, тим вище підприємницький ризик. Для визначення сили впливу операційного важеля застосовують відношення валової маржі (різниці між виручкою від реалізації і змінними витратами) до прибутку:

$$\text{СВОВ} = \frac{\text{ВМ}}{\text{П}},$$

де СВОВ – сила впливу операційного важеля; ВМ – валова маржа; П – прибуток.

Поріг рентабельності (точка безбитковості) – це така виручка від реалізації, при якій підприємство не має ні прибутку, ні збитків. Валової маржі в точності вистачає на покриття постійних витрат.

Поріг рентабельності визначається за формулою:

$$\text{ПР} = \frac{\text{ПВ}}{\text{К}_{\text{ВМ}}},$$

де ПР – поріг рентабельності; ПВ – постійні витрати; $\text{К}_{\text{ВМ}}$ – коефіцієнт валової маржі.

Запас фінансової міцності є різницею між фактичною виручкою від реалізації і порогом рентабельності:

$$\text{ЗФМ} = \text{В} - \text{ПР},$$

де ЗФМ – запас фінансової міцності.

Ефект фінансового важеля виявляється у збільшенні рентабельності власних коштів, яку підприємство отримує завдяки використанню кредиту, незважаючи на платність останнього. Показник, що відображає рівень прибутку, що додатково генерується власним капіталом при різній частці використання позикових коштів, називається ефектом фінансового важеля. Він розраховується за формулою:

$$ЕФВ = (1 - C_{\text{пп}}) \cdot (ROA - \text{ССВ}) \cdot \frac{\text{ПК}}{\text{ВК}},$$

де ЕФВ – ефект фінансового важеля; $C_{\text{пп}}$ – ставка податку на прибуток; ROA – рентабельність активів (економічна рентабельність), %; ССВ – середня ставка відсотку за усіма видами заборгованості підприємства, %; ПК – середня сума позикового капіталу; ВК – середня сума власного капіталу.

Ефект виникає через розбіжність між економічною рентабельністю і «ціною» позикових коштів – середньою ставкою відсотка. Інакше кажучи, підприємство повинне досягти такого рівня економічної рентабельності, щоб коштів було достатньо, принаймні, для сплати відсотків за кредит.

Ефект фінансового важеля також може використовуватися для оцінки фінансового ризику. Сила впливу фінансового важеля розраховується за формулою:

$$\text{СВФВ} = 1 + \frac{\% \text{ПК}}{\text{НРЕІ}},$$

де СВФВ – сила впливу фінансового важеля; %ПК – відсотки за користування позиковими коштами; НРЕІ – нетто-результат експлуатації інвестицій.

Нетто-результат експлуатації інвестицій визначається як сума прибутку та відсотків за користування позиковими коштами.

Звідси висновок: чим більше відсотки і чим менше сума прибутку, тим вище сила фінансового важеля і фінансовий ризик, що пов'язаний із підприємством, тому що зростає ризик невідшкодування кредиту з відсотками для банку і ризик зниження дивідендів та курсу акцій для інвесторів.

Чим більше сила впливу операційного важеля, тим більшу чутливість має прибуток до сплати відсотків і податків до зміни виручки від реалізації; чим вище рівень ЕФВ, тим більшу чутливість має чистий прибуток на акцію до зміни прибутку до сплати відсотків і податків. Тому за умови одночасного збільшення сили впливу операційного і фінансового важелів усе менш і менш значні зміни виручки призводять до більш масштабних змін чистого прибутку. Це твердження виражається у формулі сполученого ефекту операційного і фінансового важелів:

$$E_C = \text{СВОВ} \times \text{СВФВ},$$

де E_C – сполучений ефект операційного і фінансового важелів.

Результати обчислень за цією формулою характеризують рівень сукупного ризику, що пов'язаний із підприємством, і відповідають на запитання: на скільки відсотків зміниться чистий прибуток за умови зміни виручки на один відсоток.

Приклад розв'язання задачі.

Відомості з балансу підприємства і звіту про фінансові результати для розрахунку показників рентабельності наведені у табл. 13.

Таблиця 13. Вихідні дані для аналізу рентабельності

Показник, тис. грн	Попередній період	Звітний період
1. Чистий прибуток	96	111
2. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	121	129
3. Прибуток від операційної діяльності	114	138
4. Валовий прибуток	159	168
5. Собівартість реалізованої продукції	306	312
6. Чиста виручка від реалізації продукції	465	480
7. Валюта балансу	450	435
8. Власний капітал	300	312

Розрахунок основних показників рентабельності виконаний у табл. 14.

Таблиця 14. Розрахунок показників рентабельності, %

Показник	Попередній період	Звітний період	Відхилення	
			В абсолютних величинах	Темп зростання, %
Рентабельність сукупних активів	26,9	29,7	2,8	110,4
Рентабельність власного капіталу	32	35,6	3,6	111,3
Валова рентабельність продажів	34,2	35	0,8	102,3
Операційна рентабельність продажів	24,5	28,8	4,3	117,6
Чиста рентабельність продажів	20,6	23,1	2,5	112,1

У звітному році спостерігається позитивна динаміка всіх показників рентабельності, що аналізувалися.

Рівень рентабельності активів потрібно визнати високим. Збільшення цього показника на 2,8% свідчить про підвищення ефективності використання майна підприємства, і викликано це як зростанням прибутку від звичайної діяльності до оподаткування, так і скороченням вартості сукупних активів. Зниження валюти балансу могло статися за рахунок прискорення оборотності товарно-матеріальних запасів і дебіторської заборгованості за умов підвищення попиту на продукцію.

Підвищення рентабельності власного капіталу на 3,6% викликає збільшення чистого прибутку. Рівень цього показника у звітному році істотно перевищує прибутковість за багатьма іншими варіантами капіталовкладень (так, сучасна ставка відсотків за депозитами складає приблизно 12-15%). Це говорить про високу інвестиційну привабливість підприємства (на 1 грн, що вкладена власниками в підприємство, у звітному році отримано 36 коп. чистого прибутку).

Зростання валової рентабельності продажів свідчить про підвищення ефективності виробничо-збутової діяльності підприємства, адже його причиною стало збільшення суми валового прибутку. Факторами, що обумовили зростання валового прибутку, могли бути зниження питомої собівартості продукції і збільшення фізичного обсягу реалізації, а також позитивні зміни в структурі реалізованої продукції (збільшення питомої ваги високорентабельних виробів).

Темпи зростання операційної рентабельності продажів склали 117%. Вони перевищили темпи зростання валової рентабельності (102%), що свідчить про позитивний вплив на фінансові результати таких факторів, як зниження адміністративних витрат і інших витрат від операційної діяльності.

Темпи зростання чистої рентабельності продажів (112%) у звітному році були нижче в порівнянні з темпами збільшення операційної рентабельності. Це свідчить про те, що збільшення рентабельності продажів обумовлено підвищенням ефективності операційної діяльності. У той же час треба звернути увагу на те, що в межах інвестиційної і фінансової діяльності витрати перевищили доходи. Така ситуація дещо сповільнила зростання чистої рентабельності продажів.

Таким чином, аналіз дозволяє зробити висновок про підвищення ефективності діяльності підприємства, бо всі показники рентабельності виросли і мають досить високий рівень.

Для операційного аналізу прибутку підприємства використаємо дані про фінансові результати за звітний період. Собівартість реалізованої продукції поділяється на постійні витрати (58 тис. грн) і змінні (254 тис. грн). Позиковий капітал підприємства поділяється за терміном залучення на довгостроковий (28 тис. грн) і короткостроковий (95 тис. грн). Середня розрахункова ставка відсотка за кредитами 25%. Ставка оподаткування прибутку – 25%.

За наведеною вище методикою визначимо силу впливу операційного важеля, поріг рентабельності і запас фінансової міцності.

Валова маржа:

$$ВМ = 480 - 254 = 226 \text{ тис. грн.}$$

Коефіцієнт валової маржі:

$$КВМ = \frac{226}{480} = 0,471.$$

Поріг рентабельності:

$$ПР = \frac{58}{0,471} = 123,14.$$

Запас фінансової міцності:

$$ЗФМ = 480 - 123,14 = 356,86 \text{ тис. грн.}$$

Прибуток:

$$П = 226 - 58 = 168 \text{ тис. грн.}$$

Сила впливу операційного важеля:

$$СВОВ = \frac{226}{168} = 1,345.$$

Таким чином, при зміні виручки на 1% прибуток підприємства зміниться на 1,345%. Тобто підприємство має помірний рівень підприємницького ризику і значний запас фінансової міцності.

Виходячи із сили впливу операційного важеля, що дорівнює 1,345%, одержуємо, що за умов зміни виручки на 15% прибуток зміниться на $15 \times 1,345 = 20,175\%$.

Підприємство не буде мати прибутку за умови скороченні виручки на $100\% / \text{СВОВ} = 100\% / 1,345 = 74,35\%$.

Визначимо ефект фінансового важеля і силу його впливу. Для цього необхідно визначити рівень економічної рентабельності підприємства. Економічна рентабельність (рентабельність активів) розраховується за формулою:

$$ROA = \frac{\text{НРЕІ}}{A} \cdot 100\%.$$

Нетто-результат експлуатації інвестицій складатиме:

$$\text{НРЕІ} = 168 + 0,25 \cdot 123 = 198,75 \text{ тис. грн},$$

$$ROA = \frac{198,75}{435} \cdot 100\% = 45,7\%.$$

Визначимо рівень ефекту фінансового важеля:

$$ЕФВ = (1 - 0,25) \cdot (45,7 - 25) \cdot \frac{123}{312} = 6,12\%.$$

Ефект фінансового важеля дорівнює 6,12%, тому що ставка відсотка за кредитом менше рентабельності сукупного капіталу. Використання позикових коштів призвело до підвищення рентабельності власного капіталу.

Сила впливу фінансового важеля дорівнюватиме:

$$\text{СВФВ} = 1 + \frac{0,25 \cdot 123}{198,75} = 1,155..$$

Розрахунки показали, що рівень фінансового ризику можна також оцінити як помірний, бо частка відсотків за кредит у загальній сумі нетто-результату експлуатації інвестицій порівняно невисока

(15,5%). Це свідчить про досить високу імовірність погашення кредитів і сплати відсотків за ними.

Рівень сполученого ефект операційного і фінансового важелів:

$$E_C = 1,345 \cdot 1,155 = 1,55.$$

За умови зміни виручки на 1% чистий прибуток зміниться на 1,55%, тобто рівень сукупного ризику має досить помірне значення.

В цілому, можна зробити висновок про те, що підприємство має високі фінансові результати, які до того ж покращуються у порівнянні попереднім періодом. Підприємство має помірний рівень підприємницького і фінансового ризику.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Законодавчо-нормативна література

1. Господарський кодекс України. Закон від 16.01.2003 № 436-IV.
2. Закон України „Про оподаткування прибутку підприємств” від 28.12.1994 № 334/94-ВР.
3. Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність” від 16.07.1999 № 996-XIV.
4. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Методики оцінки майна» від 10.12.2003 р. №1891.
5. Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій „Про затвердження Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій” від 23.02.98 № 22.
6. Наказ Міністерства економіки України „Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства” від 17.01.2001 №10.
7. Наказ Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації від 8 лютого 2001 р. № 121/5312.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності”. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999р. №87.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 „Баланс”. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999р. №87.
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 „Звіт про фінансові результати”. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999р. №87.
11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 „Звіт про рух грошових коштів”. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999р. №87.

12. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 5 „Звіт про власний капітал”. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999р. №87.

13. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 „Основні засоби”. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000р. №92.

14. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 „Нематеріальні активи”. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999р. №242.

15. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 „Запаси”. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999р. №246.

16. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 „Дебіторська заборгованість”. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 8 жовтня 1999р. №237.

17. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 „Зобов’язання”. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 31 січня 2000р. №20.

18. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 „Фінансові інвестиції”. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 26 квітня 2000р. №91.

19. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 „Доходи”. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999р. №290.

20. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 „Витрати”. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999р. №318.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

21. *Гетьман О.О., Шаповал В.М.* Економічна діагностика: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 307с.

22. *Грищенко О.В.* Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учебное пособие. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2000. – 112с.

23. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: Навч. посібник / *Т.Д. Костенко, Є.О. Підгора, В.С. Рижиков* та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 400с.

24. *Загорна Т.О.* Економічна діагностика. Навчальний посібник. – К.: ЦУЛ, 2007. – 400с.

25. *Костенко Т.Д., Герасимов А.А., Рижиков В.С.* Економічна діагностика. Практикум. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 186с.

26. *Савицька Г.В.* Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посібник. – К.: Знання, 2005. – 668с.

27. *Швиданенко Г.О., Олексюк О.І.* Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства. – К.: КНЕУ, 2002. – 192с.

ДОДАТОК

Варіант	Код за ЄДРПОУ	Назва підприємства
1	05434134	Відкрите акціонерне товариство "Миколаївцем ремонт"
2	05409685	Відкрите акціонерне товариство "Миколаївський завод мастильного та фільтруючого обладнання"
3	05409679	Відкрите акціонерне товариство "Миколаївський глиноземний завод"
4	03482637	Відкрите акціонерне товариство "Миколаївнафтопродукт"
5	01331041	Відкрите акціонерне товариство "Миколаїв-Львівський комбінат будівельних конструкцій"
6	01273160	Відкрите акціонерне товариство "Миколаївський домобудівельний комбінат"
7	01268242	Відкрите акціонерне товариство "Миколаївбудтранс"
8	00952114	Відкрите акціонерне товариство "Миколаївський комбінат хлібопродуктів"
9	13857794	Відкрите акціонерне товариство "Миколаївпромсантехмонтаж"
10	14307475	Відкрите акціонерне товариство "Миколаївське підприємство "ЕРА"
11	23399393	Відкрите акціонерне товариство Енергопостачальна компанія "Миколаївобленерго"
12	24793778	Відкрите акціонерне підприємство "Миколаївхліб"
13	05441447	Відкрите акціонерне товариство "Алчевський металургійний комбінат"
14	05421350	Відкрите акціонерне товариство "Березовицький комбінат "Будіндустрія"
15	05421137	Відкрите акціонерне товариство "Пирятинський м'ясокомбінат"
16	05418365	Відкрите акціонерне товариство "Пиво-безалкогольний комбінат "Радомишль"
17	05413994	Сільськогосподарське відкрите акціонерне товариство "Птахокомбінат " Тульчинський "
18	05393043	Відкрите акціонерне товариство "Дніпровський металургійний комбінат ім. Ф.Е. Дзержинського"
19	05383282	Відкрите акціонерне товариство "Кострижівський комбінат будматеріалів"

Продовження додатку

Варіант	Код за ЄДРПОУ	Назва підприємства
20	05514962	Відкрите акціонерне товариство "Миколаївзалізобетон - 1"
21	04689582	Відкрите акціонерне товариство "Балтський молочно-консервний комбінат дитячих продуктів"
22	04012738	Відкрите акціонерне товариство "Домобудівний комбінат № 1 ім. М.В.Співака"
23	04012365	Відкрите акціонерне товариство "Корчуватський комбінат будівельних матеріалів"
24	04012299	Відкрите акціонерне товариство "Дарницький комбінат будівельних матеріалів і конструкцій"
25	05444546	Відкрите акціонерне товариство "Кримський содовий завод"
26	05430461	Відкрите акціонерне товариство "Христинівський завод комбікормів і круп"
27	05429587	Відкрите акціонерне товариство "Чортківський цукровий завод"
28	05428731	Відкрите акціонерне товариство "Марганецький завод керамзитового гравію"
29	05425661	Відкрите акціонерне товариство "Чернівецький завод залізобетонних виробів та конструкцій"
30	05422094	Відкрите акціонерне товариство "Краснолуцький авторемонтний завод"
31	05421381	Відкрите акціонерне товариство "Виробничо-експериментальний завод органічних добрив"
32	05416857	Відкрите акціонерне товариство Київський механічний завод "Магістраль" ім. М. П. Шульгіна

ЗМІСТ

Вступ	3
I. Тематичний план вивчення дисципліни.....	4
II. Питання для самостійного опрацювання теоретичного матеріалу	5
III. Практичні завдання і методичні вказівки до їх вико- нання	7
Рекомендована література	44
Додаток	47

Навчальне видання

**ЄФІМОВА Ганна Вікторівна
ПАЩЕНКО Олексій Вікторович**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
для самостійної роботи з дисципліни
"ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА"**

(українською мовою)

Комп'ютерна верстка *В.Г. Мазанко*
Коректор *М.О. Паненко*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2506 від 25.05.2006 р.

Підписано до друку 16.03.08. Папір офсетний. Формат 60×84/16.
Друк офсетний. Гарнітура "Таймс". Ум. друк. арк. 2,9. Обл.-вид. арк. 3,1.
Тираж 100 прим. Вид. № 41. Зам. № 148. Ціна договірна

Видавець і виготівник Національний університет кораблебудування,
54002, м. Миколаїв, вул. Скороходова, 5

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]